

Podle předního českého odborníka na výchovu dětí **dr. Jana Svobody z Pedagogické fakulty Ostravské univerzity** ale vede bezlimitní výchova dětí spíše k prokrastinaci, než k samostatnosti, a potlačuje v nich tu nejdůležitější vlastnost: důslednost.

Doba přísných pravidel, rákosek a klečení v koutě je pryč. Co bylo dříve standardem se dnes jeví jako extrém, a naopak. Rodiče v dobré víře přizpůsobují svůj výchovný styl současnému světu, který je uvolněnější, nahrává samostatným a rozhodným jedincům, nikoli těm poslušným. Zdá se to logické.

Statistiky přitom svítí jako výstražné světlo. Snižuje se počet minut, které rodiče tráví s dětmi dialogem. Roste počet dětských sebevražd, nehledě na blahobyt. A přibývá dětí se špatnou řečí v přímém důsledku snížené doby komunikace rodičů s dětmi a možná i méně samostatného pohybu, hlavně po čtyřech. Kde hledat příčiny tohoto stavu, jaké nás mohou čekat důsledky a hlavně co pro změnu k lepšímu mohou udělat nejen rodiče, ale také učitelé. To jsou otázky na Jana Svobodu.

Současným trendem ve výchově je uvolňování pravidel. Odkud to pramení?

Je to logické vyústění výchovného stylu předchozí generace. Každá doba má svůj trend, který vychází dílem evolučně z předchozí generace a snaží se vývojově odstranit prvky, které se zdály nevhodné v té minulosti a zároveň nasazuje nějaké nové. Takže výchova současných dětí je důsledkem výchovy našich rodičů jejich prarodiči. Je to evoluční vývoj a pochopitelně s tím souvisí výchovné styly, které se preferují. V současné době uvolněnosti, rozpadající se demokracie (mám na mysli celosvětově, ne tady v Česku), kdy lidé nechápou, že v demokracii mají velký podíl zodpovědnosti, je zcela logické, že nastupuje anarchie a touha po silném vůdci. Děti v tomto podporujeme neustálým zdůrazňováním individualizace, podpory individuality, aniž bychom připouštěli negativní důsledky, jako je snížená tolerance, zvýšená sebestřednost, pád autortity. Jako bychom nechtěli pochopit, že končí doba ranného kapitalismu a je třeba děti a mládež učit spolupracovat, ne rvát se s kýmkoliv za cokoli. A pokud nic nezměníme, doba blahobytu se vydá ke svému konci.

Někdy se mluví o výchově nevíchovou. Jak si stojí tento přístup v očích člověka, který řeší problémy nezvládnutých dětí v poradenství?

Základ výchovy nevíchovou je de facto v pořádku, protože má limity. Česky pojatá výchova nevíchovou je ale bezlimitní, a to je velmi špatně, protože výsledkem je dítě, které má dojem, že svět je tady proto, aby mu sloužil, prokrastinuje a vzdaluje se od nejvýznamnější lidské vlastnosti – důslednosti. Každý rodič, který se shlédl v česky pojatou výchově nevíchovou, by si měl položit dvě otázky. Zaprvé: Jaký mám cíl při výchově svého dítěte? A pokud chce, aby jeho dítě bylo samostatné, spokojené, sociálně zdatné, jinými slovy aby bylo šťastné, tak je to adekvátní odpověď. Ale pak si musí položit ještě jednu otázku, a to je: Kde jeho dítě bude žít? A pokud bude žít v Evropě, v USA nebo na východě Asie, tak to jsou všechno sofistikované společnosti, které žijí podle nějakého řádu, pravidel. Pokud vychová dítě k nerespektování řádu, dohodnutých pravidel, důslednosti, vychová je v dojmu, že „podstatné je hlavně to, co já chci, zbytek se musí přizpůsobit“, dosáhne takové dítě stavu definovaného jako štěstí? Jen sotva.

V čem spočívá tento limit – jak nastavit dětem limity?

Limit, na rozdíl od sankce, je prvek, který nás v tutéž chvíli před něčím chrání a v něčem nám brání. Sankce jen zabraňuje. Příkladem limitu je třeba oblečení: chrání nás před prudkými změnami teplot, brání nám ve volnějším pohybu. Společensky pak jsou limitem pravidla – rozhodně v něčem omezují a zároveň dávají jistotu budoucího. Příkladem je třeba začátek pracovní doby úřadu – omezuje občana i úředníka a zároveň dává ochranu v tom, že pokud přijdu v pracovní dobu, bude tam obsluha a budu obsloužen. Pokud by byla pracovní doba určena tím, jak to zrovna vyhovuje úředníkovi, pak je to pro něj bezlimitní stav a pro občana sankce.

Co můžeme čekat od takto vychovávaných dětí?

Sebstřednost, nízkou toleranci, sníženou schopnost udržet partnerský vztah, což povede k deformaci další generace – a k dalším důsledkům. Nic není jako. Matematika zná sčítání, odčítání, násobení, dělení. Život zná jen sčítání. Když se například podíváte na trendy u dětí narozených po roce 2014, zdá se, že nebudou chápat smysl docházky do školy – protože informace si dokáží zajistit i jinak. Z toho vyplývá, že škola by se měla soustředit na jejich socializaci, schopnost „být spolu“, rozumět druhým, ne pouhou předávkou informací. Ty by z pohledu dítěte, žáka, měly přicházet jako by sekundárně. I když jsou důležité. Dnešní děti si nechodí zpravidla do školy pro informace, ale pro to, co jim chybí jinde – inspirace, sociální kontakty a zájem.

Nesnaží se formou „výchova nevhovou“ rodiče připravit své děti na společnost, která nahrává samostatným a průbojným jedincům?

Ti naivní ano. A to je obrovský problém a obrovská chyba. Takhle dítě nelze připravit. K tomu, abyste dítě připravila na samostatnost, potřebuje chápat smysl důslednosti, umět stát za svým slovem, naslouchat ostatním. Zůstat flexibilním a ne být sebestředným. Prostě nenechat se unášet jen svým aktuálním emočním rozpoložením.

Jak mohou tedy rodiče v dětech budovat důslednost? A mohou přispět i učitelé ve školách, kde děti tráví podstatnou část dne?

Pokud ji chcete v dítěti pěstovat, chvalte ho za to, co dělá samostatně a udělá to do konce. Když je pak starší, chvalte ho za to, když má koncept a ten koncept dodrží. Učitelé mohou velmi pomoci. První věc je, že učitel sám musí být důsledný. Například je nemyslitelné, aby chodil pozdě do hodiny a přetahoval do přestávky. Pokud něco sdělí, je potřeba vysvětlit, proč to sděluje, k čemu to je, jaký to má význam. Nejsilnější sociální učení je učení se nápodobou, takže pokud učitel k tomu bude mít díl empatie a schopnosti komunikovat s dětmi, přinese to výsledky.

Mají na to učitelé ve výuce prostor?

Kdo to dokáže, je učitel. Kdo to nedokáže, ten učitel není, je pouhý předavač informací.

Učitel tedy pro děti může být takovým influencerem...

Určitě, učitel má potenciál stát se influencerem, má možnost nabízet dětem moudrost. Děti nemají zájem o vzdělanost, ale o moudrost. Jedna z věcí, které chybí mládeži, jsou nosné vzory. Jim zůstávají vzory situační, to znamená zpěváci, sportovci a podobně, ale chybí jim nosné vzory, a ty může učitel nahradit. Třeba dítě od první do třetí, čtvrté třídy má rádo učitelku, protože to je dané biologicky, vývojově, a na to lze navázat. Nicméně je naprosto přirozené, že nezaujmete všechny – statisticky 10 % žáků, tedy z dvacetihlavé třídy jeden až dva, vás zkrátka nebudou mít rádi. A to je v pořádku.

Jak dětem předávat moudrost, aby pro ně byla stravitelná?

Základem je lidství, to zaprvé. Zadruhé, klesá počet minut, které tráví rodiče s dětmi dialogem na jiné téma, než „podej“, „podrž“ a „škola“. Učitel má prostor vidět dítě pravidelně a pokud si umí přizpůsobit výuku, může do ní vkládat prvky moudrosti – nabízet věci, které jsou ze života. Hodně předá za pomoci příběhů, které se váží k probíranému tématu.

„Podej“, „podrž“, „škola“... Kde se stala chyba, proč se komunikace v rodině takto omezila?

Žijeme v blahobytu a ukazuje se, že rodiče mají za cíl zabezpečit dítě materiálně, ale to je v blahobytu u drtivé většiny dětí už zajištěno. Obnažuje se, nakolik nejsou rodiče schopni zajistit dítěti to nejdůležitější, nehmotné: svůj příklad. Podívejte se na statistiky, jak v blahobytu stoupá procento dětských sebevražd. V Česku ta křivka ještě není tak strmá, jako na západ od nás. A je to velmi pravděpodobně důsledkem snížené schopnosti rodičů komunikovat s dětmi, a to v souvislosti s IT technologiemi. Rodiče koukají do mobilů a počítačů, děti pak dělají totéž, na sociálních sítích nabývají dojmu, jak jsou společensky zdatné, když mají dost „přátel“ na Facebooku, ale když dojde na komunikaci face to face, neumí to, přichází pocity selhání a vše dohromady může vést až k sebedestrukci.

Asi mi dáte za pravdu, že málokterý rodič v současnosti má možnost trávit s dětmi tolik času, kolik by si přál. Jak jej tedy trávit tak, aby byl pro děti co nejprínosnější?

To je dobrá otázka. Každému to možnosti dovolí jinak, ale jde hlavně o to, jak jej tráví. V každém případě by to mělo být dialogem, ve kterém má jít o to, co zajímá děti. My často děti chválíme ne za to, co umí, ale za to, co nám se líbí, že umí. Když kluk jezdí na skejtu, chce se matce pochlubit, a jediné, čeho se dočká, je věta: „A tu matiku už máš?“, demotivuje ho a dítě začne hledat prostor pro chválu jinde. Třeba v nějaké partě. Proto moje odpověď zní: Je to problém od naslouchání dětem a vedení dialogu na to téma, o které dítě stojí, po společnou činnost. Zároveň je potřeba odsouhlasení, nebo alespoň pochvala také za to, co umí, nejen za to, co si přejeme, aby dítě umělo.

Takže obyčejná procházka v parku strávená dialogem je pro dítě více než celý den v zábavním parku?

Ano, a víte co je ještě horší? A to mě pokaždé mrzí a irituje. Jsou to typické moderní rodiny žijící nikoli v partnerském, ale symbiotickém vztahu. Pondělí až pátek patří do

večera práci, občas pak nějaká ta psychosexuální hygiena, a pak přijde víkend a snaží se všechno dohnat: hory, lyže, bazén, kola. Tedy činnosti, u kterých nejsou spolu, ale vykonávají je vedle sebe. Dám příklad: vidíte mladou, perspektivní, „moderní“ rodinu na kolech – jede matka, na sobě outfit roku 2019, na hlavě žlutá přilba. Za ní muž, outfit 2018, modrá přilba. Za jeho kolem trubka, na jejímž konci je jakási kukaň a v ní se třepe nějaké dítě. Před očima ještě síťka proti hmyzu. Přijedou do nějakého cíle, tam si matka dá „zdravou stravu“ z krabičky, tatínek se napije iontového nápoje, dítě pustí ven tak na deset minut, aby se moc neušpinilo. Pak jej dají zpátky a hurá domů. S pocitem, jaká jsou skvělá rodina, jaký prožili nádherný rodinný výlet. Ale co z toho má dítě? Co se naučilo, co poznalo?

Měla jsem dojem, že nejhorší rodinné výlety jsou ty do obchodních domů...

Ano, pokud rodič má dítě jako přívěsek, zavazadlo. Pokud by si dali rodiče kávu, povídali si a dítě nechali řídit třeba v kuličkách, případně s ostatními dětmi v dětském koutku, je to lepší, než „rodinný výlet“ na kolech.

Mluvili jsme o rodičích a učitelích ve vztahu k dítěti. Co ale vztah rodičů a učitelů – mění se také?

Domnívám se, základ problému je fakt, že každý rodič je nabitý informacemi o tom, jak má vypadat škola, výuka – nicméně z “odborných časopisů” typu bulvár, případně lifestyleových časopisů, všelijakých Brblitanů, kde si léčí bolístky ze své zkušenosti kdejaká redaktorka. Ona, stejně jako každý rodič, má v tomto problému srdce, chce pro své dítě to nejlepší. Jenže vidí jen to své dítě, nemá srovnání. Oproti tomu učitel má srovnání jejího dítěte s ostatními dětmi, a z toho titulu je pohled učitele mnohem blíže k realitě, než pohled rodiče. A to jak z pohledu chování, jednání, tak dispozic. Také je dobré vědět, že v rámci syčení základních sociálních potřeb se dítě chová doma jinak, než ve škole. Řečeno jinak – svět doma a svět ve škole, jsou rozdílné světy. Stejně tak, jako je později rozdílný svět dospělého v práci a doma. Škola je také od toho, aby dítě danému faktu naučila. Ve škole je třeba naučit se spolupracovat i s někým, kdo mi „nesedí“, naučit se „být podřízený“ tomu, koho neuznávám. Kde jinde než ve škole se máte naučit, že budete spolupracovat s kýmkoli? Škola je výchovně-vzdělávací instituce a ten primární cíl má být socializace – dovychování dítěte tak, aby dokázalo žít ve společnosti. Vzdělávání má být až sekundární. Není rok 1950, dneska nejde tolik o informace, ale o vzájemnost, toleranci a spolupráci.

Někteří rodiče učí děti číst a psát už ve školce, jiní odkládají nástup do školy, aby dítěti prodloužili dětství. Kde je ta hranice?

Je potřeba vysvětlit dva pojmy: školní zralost a školní připravenost. Rodiče mohou dítě připravit na školu, naučit ho číst, psát, počítat, ale pokud nebude zralé, ublíží mu. Naopak, když bude zralé ale nepřipravené, škola si s tím poradí. V tom mají bohužel rodiče často chaos. Například čtyřleté dítě vám dokáže precizně zopakovat X říkanek, ale zeptejte se ho na obsah. Neví, o čem mluví. Je ve fázi, kdy má vynikající mechanickou paměť, a rodič pak má dojem, že má vyspělé dítě, protože neví nic o vývojové psychologii. Já jsem toho příkladem. Mě dali do školy v pěti a půl letech, protože jsem uměl číst a počítat. Do druhé třídy jsem měl samé jedničky, od třetí do páté jsem byl mezi trojkami a čtverkami v češtině a matice – nebyl jsem zralý, vůbec

jsem to nechápal. A ono se to vždycky někde podepíše. Kéž by tedy rodiče načetli, případně jinde získali informaci o tom, jak zásadní rozdíl je mezi školní zralostí a školní připraveností. Mnohé by dítěti usnadnili.

Jak mají rodiče poznat, že je dítě zralé nastoupit do školy?

Nechte to na odbornících. Neznám rodiče, který nelže. Každý rodič lže. Sobě i druhým. A lže ze dvou důvodů – aby zachránil svoje dítě a zachránil sebe. Nedělá to uvědomovaně. Prostě není možné vidět své dítě objektivně, když je váš pohled prosycen emocemi. I kdybyste byli jakýmkoliv fundovaný odborník. Když jsem měl své první dítě v tomto věku, a v té době jsem dělal šest vyšetření na školní zralost denně, tak jsem pochopitelně syna nevyšetřoval sám. Vědel jsem, že je v některých oblastech nezralý, ale ty výsledky, které mi dala kolegyně na stůl, jsem vydýchal čtrnáct dní. Takže první podnět k vyšetření by měl přijít z mateřské školky, anebo od rodiče, nejlépe ve shodě. A rozhodnutí by měl udělat kvalifikovaný odborník, který má k dispozici objektivizované testové materiály. To není kresba a pár dalších fragmentů, které používají učitelé u zápisu, to je něco zcela jiného. Pak lze na rozhodnutí a doporučení odborníka spoléhat.

Mění se také věk nástupu do mateřské školy. Jak hledat optimální moment v tomto případě?

Chci-li být matka, nejen zploditelka druhu, jsem s dítětem minimálně 18 měsíců doma a do mateřské školy ho dávám zhruba ve 3 letech. Chci-li být otec, nejen zploditel druhu, vidím dítě často a mám s ním společné činnosti. Bohužel narůstá počet zploditelů druhu, nikoli lidí ochotných vstoupit do role matky a otce. Všem těmto rodičům doporučuji tři jména, monumenty přes vývojovou psychologii: Ericson, Kohlberg a Piaget. Tam se dozví, že existují určité vývojové stupně, které dítě potřebuje prožít, absolvovat, aby se dostalo na stupeň vyšší. A pokud dítěti tento vývoj „přibrzdíme“, nedej bože až „zastavíme“, bude to mít důsledky do konce jeho života. Neznamená to, že dítě bude hloupé a podobně, dopad se projeví v sociální složce, tedy vztahu k sobě a k lidem. Vědecky laděný rodič, který nechce ztrácet čas doma se svým dítětem, bude odporovat, upozorní, že neexistuje jediná opravdu fundovaná studie, která by poškození dítěte brzkým nástupem do mateřské školy potvrdovala. To je pravda. O to více bychom měli vycházet z přirozenosti a nehrát si na polobohy, respektovat fakta, která nejsou vyvrácena.

Jaký dopad to má na dítě, když s matkou není dostatečně dlouho?

Pokud nenecháte dítě dozrát v určitých věcech, automaticky se to pak projeví dále v životě. Asi tak, jako když nějaké rostlince nedáte možnost kořenového systému – ta jablonoň vyroste, otázka je, jak bude vypadat a jaké bude mít plody. Příklad: každá učitelka s praxí v mateřské škole vám potvrdí, že třeba čtyřleté dítě, které zde dochází a jeho matka je doma s mladším sourozencem, chápe situaci, jako by jej matka odložila. Obdobně chápe vztah matky k sobě dítě s otcem na mateřské, zhruba do tří let. Pokud otec zůstává doma s dítětem od tří let věku výše, pak nebývá problém. Stačí se zamyslet, nepotřebujete ani znát systém sociálních potřeb podle prof. Matějčka, podle systému Pessoa Boyden a dalších, aby vybylo jasné, že dítě do určitého věku potřebuje zásadní životní oporu, a tou je matka. Současné studie attachmentu (vazby matka – dítě) vše jen hlouběji potvrzují a na dané téma probíhají

celosvětové semináře. Zde jsou často citovány „objevy“, které zde prof. Matějček, Langmeier a další už dávno zavedli – a my je teď s pompou rušíme, případně zavádíme to, co bylo dobré zrušit a zrušilo se, například jesle. Podívejte se na programy jakékoliv politické strany a najdete tam něco pro dítě. Pro dítě tam není zhora nic. Žádný prvek, který by podporoval to, aby rodič zůstal rodičem, nebyl jen rozploditelem druhu. Je pěkné, že dostává více peněz – ale čemu je věnuje?